

TOMAS AKVINIETIS

SVARSTYTI KLAUSIMAI APIE BLOGĮ

Disputed Questions, On Evil, the First Question

PIRMAS KLAUSIMAS

ĮVADAS: APIE KEIŠTĄ IR GLUMINANTĮ KLAUSIMĄ

Ankstesniuose šešiuose žurnalo numeriuose nagrinėjome penktojo Bažnyčios Daktaro¹ Tomo Akviniečio *Teologijos sumos* traktatą *Apie pasaulio sukūrimą*. Jame autorius pasakojo, kaip ir kodėl Dievas iš nieko kuria pasaulį ir jame esantį blogį. Kadangi blogio klausimas itin keblus ir ne mažiau įdomus, nutarėme atidžiau pažvelgti į Akviniečio traktatą *Apie blogį*, visą skirtą blogio problemai: pradedant blogiu apskritai ir baigiant demonais. Planuojame išversti šio traktato pirmojo klausimo skyrius (artikulus), juos publikuoti ir nagrinėti šiame bei kituose keturiuose žurnalo numeriuose. Traktatas *Apie blogį* – tai Akviniečio pateikta kolektyviai svarstyti klausimų rašytinė ataskaita. Iš viso joje yra šešiolika klausimų ir šimtas vienas artikulų.

Istorikai pasakoja, kad XII a. ir XIII a. universitetuose viešas (paprastas arba išskilingas) arba uždaras (*in scholis*) klausimų svarstymas buvo viena iš svarbiausių akademinio gyvenimo veiklų. Jo svarbą liudija tai, kad tiek pirmas didelis Akviniečio veikalas *Petro Lombardo sentencijų komentaras*, tiek didysis sisteminės teologijos veikalas *Teologijos suma* parašyti disputo, t. y. *pro et contra*, forma. Disputą organizuodavo, jam vadovaudavo ir jo turinį raštu išdėstydamas magistras. Manoma, kad renginys paprastai, nors nebūtinai, trukdavo du vakarus. Pirmojoje renginio dalyje į magistro iškeltą klausimą būdavo pateikiami priešingi atsakymai. Gyvoje diskusijoje, kurios jokia rašytinė ataskaita negalėtų adekvačiai perteikti, prieštaraujantysis, arba oponentas (*opponens*), išsakydavo savo argumentus, nukreiptus prieš numanomą paties magistro atsakymą, o atsakinėjantysis, arba respondentas (*respondens*), bet ne magistras, pateikdavo jiems priešingus argumentus. Magistas dalyvaudavo diskusijoje šen ir ten įsiterpdamas, patikslindamas tai vieną, tai kitą teiginį arba sampratą. Diskusijos turinį užrašinėdavo stenografai (*notarii*). Antrojoje renginio dalyje magistras išdėstydamas vadinamąjį *determinatio magistralis*, kuriame ne tik pateikdavo savo sprendimą, bet ir nurodydavo priešingų argumentų tiesos sandus. Rengdamas galutinę svarstyto klausimo redakciją, magistras galėjo savo nuožiūra kai ką pakeisti arba papildyti. Kur ir kada Tomas Akvinietis svarstė traktato *Apie blogį* klausimus, bendros nuomonės nėra. Vieni tyrinėtojai, pvz., P. Mandonnet, R. A. Gauthier ir J. A. Weisheipl, mano, kad Romoje 1266–1267 m.²; kiti, pvz., J.-P. Torrell ir F. Fiorentino, – kad 1268–1270 m. Paryžiuje³.

Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: blogis, kas nors, daiktas, esmė, esinys, semantinė funkcija, transcendentalija.

KEY WORDS: evil, something, thing, essence, being, semantic function, transcendentalia.

Traktatas pradedamas labai trumpu ir ne mažiau keistu klausimu: *an malum sit aliquid?* Ankstesniuose savo veikaluose Akvinitis to paties klausia kitaip. Savo pirmajame didelės apimties darbe *Petro Lombardo sentencijų komentaras* klausimą formuluoja šitaip: *Utrum malum sit quoddam ens positivum*⁴, ar blogis yra kažkoks teigiamas esinys; *Sumoje prieš pagonis* įrodinėja *quod malum non est aliqua essentia*⁵, kad blogis nėra kokia nors esmė; *Teologijos sumoje* klausia *utrum malum sit natura quaedam*⁶, ar blogis yra kažkokia prigimtis.

Sakoma, kad teisingai suprasti klausimą – tai gauti pusę atsakymo. Bet suprasti *an malum sit aliquid?* anaip tol nėra paprasta. Pirmasis žodelis *an* keblumų nekelia. Jis yra paprasta klausiamoji dalelytė *ar*. O štai dėl antrojo žodžio *malum* kyla abejonių, ar jis yra daiktavardis, ar būdvardis: juk visi bevardės giminės *malum* linksniai gali reikšti tiek blogį, tiek blogą. Tad ko klausiamo? Jungtis *sit* ir vardinė tarinio dalis *aliquid* į šį klausimą atsakyti nepadedą: juk galima klausti, ar blogis yra *aliquid*, ir galima klausti, ar blogas yra *aliquid*.

Jei kas nors ištaria žodžius, *ar tas* (mūsų nagrinėjamu atveju – tai blogis arba blogas) yra..., tai po jungties paprastai tikimasi daiktavardžio, būdvardžio, asmeninio arba parodomąjo, apibrėžiamąjo įvardžio. Tačiau *aliquid* yra neapibrėžiamasis, nežymimasis⁷ įvardis, lietuvių kalboje turintis dvi formas – *kažkas* ir *kas nors*. Jis sudarytas iš neapibrėžiamąjo, atskiriamąjo įvardžio *alius* (*kitas*) dalelės *ali-* ir nežymimojo įvardžio *quis* (*kas*). Tad norint *aliquid* prasme adekvačiai perteikti lietuvių kalba, reikėtų sukonstruoti vertinį – *kitaskas*. Bet jis nekaip skamba ir neaišku, kaip jį reikėtų kirčiuoti, be to, žodynas vietoj jo siūlo jau minėtus *ką nors* ir *kažką*. Su žodynais būtina skaitytis, todėl reikia patikrinti, kaip siūlomi įvardžiai atitinka *aliquid*, arba *kitasko*, prasme.

Pirmausia palyginkime visų trijų įvardžių semantines funkcijas. Remiantis jau minėtomis *aliquid* sandaros dalimis, galima teigti, kad jis atlieka neapibrėžiamąjį ir atskiriamąjį funkciją. Atskiriamieji įvardžiai nurodo „neapibrėžtus, bet vienas nuo kito atribotus daiktus ar ypatybes“⁸. Pastarąja funkcija *aliquid* skiriasi nuo įvardžio *kažkas*, nes šis ne atriboja, o „nurodo daiktą ar ypatybę kaip nežinomus kalbančiajam“⁹. Tai rodo jo išplėtinės formos: *kažin kas*, *nežinia kas*. Dėl atribojimo ir „nežymėjimo“ funkcijų skirtingumo *aliquid* versti į lietuvių kalbą įvardžiu *kažkas* būtų nepakankamai tikslu.

Neapibrėžiamasis įvardis *kas nors* taip pat priskiriamas nežymimųjų įvardžių reikšminei grupei¹⁰. Vis dėlto, atkreipus dėmesį į tai, jog modifikuojamoji dalelytė *nors* yra išskiriamoji, rodanti, „kad kalbama apie tai, kas atribojama ir išskiriama iš kelių dalykų ar visumos“¹¹, galima suvokti, kad ši įvardinė samplaika, be „nežymėjimo“ funkcijos, atlieka dar ir atskyrimo funkciją. Todėl atrodo, kad ji yra tikslesnis *aliquid* atitikmuo. Tikslėsnis už ją galėtų būti vertinys *kitaskas*, bet už jo vartojimą neatleistų kalbininkai, ir būtų teisūs. Vis dėlto, skaitant Akviničio teksto vertimą, pravartu nepamiršti, kad įvardis *kas nors* čia turi *kitas kas* prasme.

Išsiaiškinus vieno lotyniško ir dviejų lietuviškų įvardžių skirtingumus ir pasirinkus tinkamiausią iš visų galimų (kaip mums atrodo) vertimo variantą, reikia atidžiau pažvelgti į tai, kas juos sieja, būtent į nežymimąjį įvardį *kas*, tiksliau, į jam teikiamą ypatingą svarbą. Akvinitis ją nusako tokiais žodžiais: „kadangi tai, dėl ko daiktas priskiriamas jo paties giminei ar rūšiai, yra tai, kas žymima apibrėžimu, rodančiu, kas yra tas daiktas, todėl filosofai vardą *esmė* pakeitė vardu *kasybė* [...] *kasybės* vardas paimamas iš to, kas žymima apibrėžimu“¹². Šitaip kuklus įvardis *kas* tampta neatskiriamu esmės palydovu, ir mes galime pasidaryti tolesniam nagrinėjimui svarbią išvadą, jog formuluodamas klausimą – *ar blogis/blogas yra kas nors?* – Akvinitis kartu klausia apie daiktą, esmę ir apibrėžimą. Vadinasi, jis klausia ne apie blogą, o apie blogį, arba, jei klausia apie blogą, tai būtent kaip apie blogį. Tad Tomo Akviničio traktato *Apie blogį* pirmąjį klausimą lietuvių kalba suformuluosime taip: *ar blogis yra kas nors?*

Tokia klausimo formuluotė glumina. Juk jeigu *ką nors* jau įvardijome kaip blogį, tai kam klausiti, ar jis yra *kas nors*, nes aišku, kad *tas kas nors* yra blogis. Nebent būtų galima klausti, ar blogis yra dar *kas nors* be to, kad jis yra blogis. Tačiau Akvinitis klausia būtent taip: *ar blogis yra kas nors*; predikatu klausia atsakymo į subjektu jau atsakytą klausimą. Kaip čia neprisiminti garsiosios Liudwigo Wittgensteino sentencijos iš *Tractatus Logico-Philosophicus*, kad „dauguma sakinių ir klausimų, parašytų apie filosofinius dalykus, yra ne klaidingi, o beprasmiški“, ir su ja susijusios išvados: „negalime atsakyti į tokio pobūdžio klausimus, galime tik teigti, kad jie yra beprasmiški“¹³. Tad gal reikėtų Akviničio klausimą pripažinti beprasmiu ir padėti tašką.

Loginio filosofinio traktato (pirmą kartą publikuotas 1921 m.) autorius tokiam poelgiui tikriausia priartų: „Apie ką negalima kalbėti, apie tai reikia tylėti“¹⁴. Bet *Filosofinių tyrinėjimų* (darbas pirmą kartą publikuotas jau po Wittgensteino mirties 1952 m.) autorius veikiausiai patartų tyrimą tęsti ir išsiaiškinti, kokį kalbos žaidimą Akvinietis žaidžia. O perprasti kalbos žaidimą – tai pažinti jo įrankius ir suprasti jų panaudojimo taisykles.

Mes jau tyrėme tuos negausius įrankius, kuriuos Akvinietis panaudojo formuluodamas pirmąjį traktatą *Apie blogį* klausimą. Bet veikiausiai to tyrimo nepakanka, nes mums vis dar neišku, ko iš tiesų tu klausimu klausiamo. Tikriausiai tuos įrankius mes dar nepakankamai pažįstame, nes nežinome, kurių taisyklių laikantis jie naudojami. Labiausiai mus glumina įvardis *kas nors*. Iš klausimo – ar blogis yra kas nors? – formuluotės galime spėti, kad Akvinietis savajame kalbos žaidime šiam įvardžiui teikia daug didesnę reikšmę negu mums įprasta. Todėl klausimas mums atrodo keistas.

Filosofiniuose tyrinėjimuose Wittgensteinas pataria: „Filosofuojant dažnai naudinga sau pasakyti: kažką pavadinti – tai tarsi užkabinti daiktui lentelę su vardu“¹⁵. „Įvardijimas yra kažkas panašus į lentelės su vaizdu prikabinimą prie daikto. Tai galima pavadinti pasiruošimu žodžio vartojimui“¹⁶. Tad jei mums neišku, kaip žodis *kas nors* vartojamas Akviniečio suformuluotame klausime, tai verta pasižiūrėti, kokiam daiktui jis pirmiausia užkabina lentelę su šiuo įvardžiu.

Vieną iš pirmųjų savo filosofinių traktatų *Apie esinį ir esmę* Akvinietis pradeda teiginiu, kad „esinys ir esmė yra tai, kas protu suvokiama pirmiausia“¹⁷. Mes jau minėjome, kad su esme *kas nors* susijęs per pirmąjį savo samplaikos sandą *kas*. Bet esmė nėra pats pirmasis protu suvokiamas dalykas: esinys pirmesnis už ją. Kaip *kas nors* susijęs su juo? Atsakymo į šį klausimą reikia ieškoti jau kitame, truputį vėliau rašytame traktate *Apie tiesą*, kurį, priešingai negu traktatą *Apie blogį*, Akvinietis pradeda labai aiškiu klausimu *Kas yra tiesa?* Aiškindamas šį klausimą, jis vėl grįžta prie esinio kaip to, „ką protas suvokia pirmiausia ir kuriame ištirpdo visas sąvokas“¹⁸. Tos sąvokos išreiškia esinio esaties (buvimo) būdus, pavyzdžiui, *substancija* išreiškia savarankišką esatį, o *akcidencija* – priklausomą. Šios ir panašios sąvokos žymi vertikaliją, hierarchinę esaties plotmę. Horizontaliąją esaties plotmę žymi kitos sąvokos. Būtent tarp jų matome mus dominantį įvardį. Akvinietis jas išvardija šia tvarka: pats *esinys (ens)*, *daiktas (res)*, *vienis (unum)*, *kas nors (aliquid)*, *tiesa (verum)*, *gėris (bonum)*. *Esinys* išreiškia esaties (buvimo) aktą; *daiktas* – esinio esmę; *vienis* – nedalomumą; *kas nors* – atskirumą; *tiesa* – esinio ir proto atitiktį; *gėris* – esinio ir valios atitiktį. Įvairiuose savo veikaluose Akvinietis šias sąvokas apibūdina kaip pranašesnes (*transcendens*) dešimtį Aristotelio predikamentų, arba kategorijų. Todėl vėliau kiti mąstytojai jas pavadino transcendentalijomis¹⁹.

Dabar aišku, kad Akviniečio kalbos žaidime *kas nors* yra ne šiaip sau kuklus neapibrėžiamasis įvardis, o ypatingai sąvokų grupei priklausanti, neribotos apimties sąvoka, arba transcendentalija. Ji neatskiriamai susijusi su esiniu, o per jį – su daiktu, tiesa ir gėriu. Vadinasi, klausti apie *ką nors* – tai kartu klausti apie atskirą esatį, arba *esinį*; apie atskirą esinio esmę, arba *daiktą*; atskirą esinio ir proto atitiktį, arba *tiesą*; atskirą esinio ir valios atitiktį, arba *gėrį*. Vadinasi, klausdamas, ar blogis yra kas nors, Akvinietis klausia, ar blogis yra esinys, daiktas, vienis, tiesa ir gėris. Laikantis jo kalbos žaidimo pasakyti, kad blogis yra kas nors, – tai pripažinti, kad esinys yra blogis, daiktas yra blogis, vienis yra blogis, tiesa yra blogis, gėris yra blogis. Todėl jau galime numatyti atsakymą į mus glumintį klausimą. Ne, blogis nėra kas nors.

Dabar, kai galime numanyti aiškų atsakymą, klausimas neatrodo toks beprasmis kaip anksčiau. Vis dėlto jis yra keistas. Keista, kodėl Akvinietis, ankstesniuose veikaluose parodęs, kad blogis nėra realus esinys, nėra esmė arba prigimtis (taigi ir daiktas), vėlyvajame veikale klausia, ar blogis nėra kas nors? Gal šitaip blogio tyrimui siekia suteikti naują dimensiją, o gal tiesiog užsiima „plauko skaldymu“ siekdamas didesnio scholastinio rafinuotumo? Atsakyti į šį klausimą paliekame patiems skaitytojams.

Gintautas VYŠNIAUSKAS
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

¹ 1567 m. Akviniečiui šį vardą suteikė popiežius Pijus V. Tad praėjus beveik trim šimtams metų

po mirties, Akvinietis tapo penktuoju Katalikų Bažnyčios Daktaru. Kiti keturi – tai Ambrazie-

- jus (337–397), Jeronimas (347–420), Augustinas (354–430) ir Grigalius Didysis (540–604). Dvidešimčia metų vėliau Bažnyčios Daktaro vardas buvo suteiktas Akviniečio amžinikui, pranciškonų teologui Bonaventūrai ir tik 1931 m. – Akviniečio mokytojui Albertui Didžiajam. 1970 m. šis vardas buvo suteiktas dviem moterims mistikėms – italų dominikonei Kotrynai Sienietei (1347–1380) ir ispanų karmelitei Teresei Avilietei (1515–1582). Bažnyčios Daktaro vardas suteiktas daugiau negu dviem dešimtims asmenų.
- ² Žr. J. A. Weisheipl. *Friar Thomas D'Aquino: His Life, Thought, and Work*. – New York, 1974, p. 363–364.
- ³ J.-P. Torrell, *Tommaso d'Aquino. L'huomo e il teologo*, a cura di Pasquale Giustiniani e di Giovanni Matera. – Cassale Monferrato, Piemonte, 1994, p. 232.
- ⁴ Thomas Aquinas. *Scriptum super libros sententiarum*, liber secunda, distinctio 34, questio 1, articulus 1.
- ⁵ Thomas Aquinas. *Summa contra gentiles*, liber tertius, cap. VII.
- ⁶ Thomas Aquinas. *Summa theologiae*, prima pars, questio 48, articulus 1.
- ⁷ Terminą *nežymimasis* čia dera suprasti su išlygomis, antraip *nežymimasis įvardis* pats save neigtų: juk žodis, kuris nieko nežymi – joks žodis. Viduramžių modistinės (filosofinės) gramatikos atstovai kaip klaidingą neigė Prisciano autoritetu grindžiamą nuomonę, kad neapibrėžiamieji įvardžiai yra tušti ir beverčiai. Jie argumentavo taip: „Toji nuomonė yra klaidinga ir melaginga, nes žymėjimo būdas numato žymimajį, kaip daikto savybė iš anksto numato patį daiktą, vadinasi, [ne tik parodomasis ir santykinis įvardis] turi žymimajį“. Thomas de Erfurt. *De modis significandi sive grammatica speculativa*, ed. Fr. M. Fernandez Garcia. – Florence, 1902, XXIV, 42.
- ⁸ Adelė Valeckienė. *Funkcinė lietuvių kalbos gramatika*. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998, p. 141.
- ⁹ Ten pat, p. 140.
- ¹⁰ *Dabartinė lietuvių kalbos gramatika*. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 257, 268.
- ¹¹ Ten pat, p. 434.
- ¹² Tomas Akvinietis. *Apie esinį ir esmę. Apie tiesą. Apie intelekto vienovę prieš averoistus*. – Vilnius: Logos, 2000, p. 6.
- ¹³ L. Vitgenšteinas. *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1995, p. 59, 4.003.
- ¹⁴ Ten pat, p. 112, 7.
- ¹⁵ Ten pat, p. 125, 15.
- ¹⁶ Ten pat, p. 131, 26.
- ¹⁷ Tomas Akvinietis. *Apie esinį ir esmę. Apie tiesą. Apie intelekto vienovę prieš averoistus*, p. 4.
- ¹⁸ Ten pat, p. 58.
- ¹⁹ Transcendentalijomis vadinamos neribotos apimties sąvokos, analogiškai reiškiančios visuotinius esaties aspektus. Pirmasis požymis jas skiria nuo universalijų arba bendrųjų sąvokų, antrasis – nuo empirinių ir formaliųjų mokslų sąvokų. Tai, kad šios transcendentalijos reiškia esaties aspektus ir yra jų pažinimo priemonės, jas atskiria nuo Kanto transcendentalijų, kurios reiškia ne pažinimo objektus, o apriorinius pažinimo būdus. Transcendentalijų kaip ypatingų filosofijos sąvokų teorija yra mūsų laikų kūrinys. Tačiau pamatus jai padėjo ikisokratikai, o metmenis sukūrė Aristotelis ir Tomas Akvinietis. Tos sąvokos pavadintos transcendentalijomis, nes jų apimtį pranoksta dešimties Aristotelio kategorijų apimtį. Viduramžiais jų svarba pirmiausia pradėjo ryškėti Aleksandro Haliečio ir Alberto Didžiojo raštuose. Dėl transcendentalijų skaičiaus ir funkcijų pasisakoma įvairiai. Jų svarbą pabrėžia šiuolaikiniai tomistai. Nors Akvinietis sukūrė transcendentalijų teorijos metmenis, tačiau, atrodo, jos nebuvo jo dėmesio centre.

PIRMAS ARTIKULAS

Klausimas yra apie blogį. Ir pirmiausia klausiamo, ar blogis yra kas nors. Ir atrodo, kad yra.

1. Juk visa, kas sukurta, yra kas nors. O blogis yra tai, kas sukurta, nes Izaijo knygoje sakoma: *Aš esu Viešpats sudarantis taiką ir kuriantis blogį (Iz 45,7)*¹. Vadinausi, blogis yra kas nors.

2. Be to, abi priešybės yra kas nors prigimtyje, nes priešybės priklauso tai pačiai giminei. Bet blogis yra gėrio priešybė, nes Eklezinėje knygoje sakoma: *pikta yra gero priešybė* (Sir 33, 14). Vadinasi, blogis yra kas nors.
3. Bet [mokytojas] sakė², kad abstrakčiai suvoktas blogis yra ne priešybė, o stoka. Tačiau konkrečiai suvoktas blogis yra priešybė ir kas nors. – BET yra PRIEŠINGAI, nes niekas nėra kitam priešingas tuo, kuriame drauge su juo yra. Juk juodumas kaip spalva nepriešinamas baltumui kaip spalvai. Bet tame, kuris pajungiamas blogiui, blogis yra kartu su gėriu. Vadinasi, blogis tuo, kuriame yra kartu su gėriu, gėriui neprieštarauja, bet [prieštarauja] pačiu savo blogumu. Tad blogis tiek, kiek jis yra blogis, yra kas nors.
4. Be to, formos ir stokos priešprieša yra gamtoje. Tačiau nesakoma, kad gamtoje blogis priešinamas gėriui, bet tik dorovėje, nes čia blogis ir gėris yra priešybės ir turi nuo jų priklausomą dorybę ir ydą. Vadinasi, blogio ir gėrio priešybė suprantama ne pagal stokos ir turėjimo priešpriešą.
5. Be to, Dionisijas³ ir Damaskietis⁴ sako, kad blogis yra kaip tamsa. O traktato *Apie sielą* antroje knygoje⁵ rašoma, kad tamsa priešinama šviesai. Vadinasi, blogis priešinamas gėriui ir nėra tik jo stoka.
6. Be to, Augustinas sako, kad tas, kuris jau kartą yra, niekada visas nepasitraukia į nebūtį. Tad jei oras yra saulės apšviestas, tai toji, ore sukurta šviesa ne visa nustoja buvus, ir negalima pasakyti, kad ji pasislepia savo pradmenyje. Vadinasi, subjekte pasilieka kuri nors jos dalis, todėl [subjekte] yra tarsi netobula tvarka ir ji vadinama tamsa. Vadinasi, tamsa yra tai, kas priešinga šviesai, o ne vien stoka. Ir toks pat yra blogio ir gėrio santykis. Todėl blogis nėra tik gėrio stoka, bet yra jo priešybė.
7. Be to, tarp stokos ir turėjimo nėra vidurio galinčiame priimti [akcidencijas] subjekte. Bet tarp gėrio ir blogio yra tam tikras vidurys ir, kaip pasakyta *Kategorijose*⁶, ne viskas yra tik bloga arba gera. Vadinasi, gėris ir blogis priešinami ne kaip turėjimas ir stoka, o kaip priešybės, tarp kurių gali būti vidurys. Tad blogis yra kas nors.
8. Be to, kiekvienas, kuris ardo, veikia. Bet Dionisijas traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtame skyriuje⁷ sako, kad blogis tiek, kiek jis yra blogas, ardo. Vadinasi, blogis tiek, kiek jis yra blogas, veikia. Bet niekas neveikia, nebent tik tiek, kiek jis yra kas nors. Vadinasi, blogis tiek, kiek jis yra blogas, yra kas nors.
9. Tačiau [mokytojas] sakė, kad ardyimas yra ne veikimas, o veikimo trūkumas. – BET yra PRIEŠINGAI, nes ardyimas yra judinimas ir keitimas. Tad ardyti – tai judinti. O judinti – tai veikti. Vadinasi, ardyti – tai veikti.
10. Be to, *Fizikos* penktoje knygoje⁸ Filosofas rašo, kad prigimtinis ardyimas yra kaip darymas. O kiekviename prigimtiniame judėjime yra kas nors, ko judinančiojo prigimtis siekia savaime. Vadinasi, ardyme yra tai, ko ardantysis iš prigimties savaime siekia. Bet Dionisijas⁹ sako, kad ardyti būdinga blogiui. Vadinasi, blogis turi tam tikro tikslo siekiančią prigimtį.

11. Be to, tas, kuris nėra kas nors, negali būti giminė, nes Filosofas¹⁰ sako, kad nesantis nėra rūšis¹¹. Tačiau blogis yra giminė: juk *Kategorijose*¹² sakoma, kad gėris ir blogis nėra giminėje, o yra kitų giminės. Vadinas, blogis yra kas nors.
12. Be to, tas, kuris nėra kas nors, negali būti kieno nors [rūšį] sudarantis skiriamasis požymis, nes trečioje *Metafizikos* knygoje¹³ rašoma, kad kiekvienas skiriamasis požymis yra vienis ir esinys. Bet gėris ir blogis yra dorybę ir ydą sudarantieji skiriamieji požymiai. Vadinas, blogis yra kas nors.
13. Be to, tas, kuris nėra kas nors, negali nei didėti, nei mažėti. Bet blogis didinamas ir mažinamas: juk žmogžudystė yra didesnis blogis už paleistuvavimą. Ir negalima sakyti, kad blogis vadinamas didesniu ne dėl didesnio suardyto gėrio kiekio, nes gėrio suardymas yra blogio padarinys, o padarinys priežastis nei didina, nei mažina, bet priešingai [priežastis didina arba mažina padarini]. Vadinas, blogis yra kas nors.
14. Be to, visa, kas būna vietoje, yra kas nors. O blogis yra būtent toks: juk Augustinas sako, kad „tinkamoje vietoje esantis blogis suteikia daugiau žavesio gėriui“¹⁴. Ir negalima sakyti, jog tai reikia suprasti taip, tarsi blogis šiuo požiūriu būtų gėris, nes blogis gėriui teikia žavesio savo priešingumu jam, kadangi „sugretintos priešybės labiau išryškėja“¹⁵. Todėl blogis kaip blogis yra kas nors.
15. Be to, penktoje *Fizikos* knygoje¹⁶ Filosofas rašo, kad kiekviena kaita vyksta iš subjekto į subjektą arba iš subjekto į nesubjektą, arba iš nesubjekto į subjektą, ir subjektu vadina tai, kas parodoma teiginiu. Bet jei kas nors kinta iš gero į blogą, nekinta iš subjekto į nesubjektą ir nekinta iš nesubjekto į subjektą, nes šie kitimai yra atsiradimas ir išširimas. Vadinas, kinta iš subjekto į subjektą, todėl matyti, kad blogis yra kas nors tikrai esantis.
16. Be to, traktato *Apie atsiradimą ir išnykimą* pirmoje knygoje¹⁷ Filosofas rašo, kad vieno ardymas yra kito darymas. Tačiau, pasak Dionisijo traktato *Apie Dievo vardus* ketvirtojo skyriaus¹⁸, blogis, kiek jis yra blogas, tiek jis ardo. Vadinas, blogis, kiek jis yra blogas, tiek jis ką nors daro, taigi jis turi būti kas nors, nes kiekvieną daromą kas nors daro.
17. Be to, geras turi geistino ir siektino prigimtį, nes pirmoje *Etikos* knygoje pasakyta, kad gėris yra tai, ko visi geidžia ir siekia¹⁹. Dėl tos pačios priežasties blogis turi vengtiną prigimtį. Tačiau būna ir taip, jog kas nors neigiamai pažymėtas²⁰ iš prigimties geidžiamas, o kas nors teigiamai pažymėtas iš prigimties vengiamas, kaip avis vengia vilko ir geidžia, kad jo nebūtų. Tad gėris yra kas nors ne daugiau, negu blogis.
18. Be to, bausmė, kiek ji yra bausmė, tiek yra teisinga, o kas yra teisinga, tas yra gera. Vadinas bausmė, kiek ji yra bausmė, tiek yra kas nors gera. Bet bausmė, kiek ji yra bausmė, tiek yra blogis: juk blogis skirstomas į bausmę ir kaltę. Vadinas, koks nors blogis, kiek jis yra toks, tiek yra gėris. Bet kiekvienas gėris yra kas nors. Vadinas, blogis, kiek jis yra blogis, yra kas nors.

19. Be to, jeigu gerumas nebūtų kas nors, tai niekas nebūtų geras. Tad jeigu blogumas nėra kas nors, tai niekas nėra blogas. Bet žinoma, kad yra daug blogybių. Vadinasi, blogumas yra kas nors.
20. Tačiau [mokytojas] sakė, kad blogis yra ne gamtos arba dorovės esinys, o proto esinys. – BET PRIEŠINGAI rašo Filosofas septintoje *Metafizikos* knygoje²¹, – kad gėris ir blogis yra daiktuose, o tiesa ir melas – intelekto. Vadinasi, blogis nėra tik proto esinys, jis yra kas nors gamtoje.

BET PRIEŠINGA

1. Yra tai, ką teigia Augustinas traktato *Apie Dievo miestą* vienuoliktoje knygoje, – kad blogis nėra jokia prigimtis, bet šiuo vardu vadinamas gėrio trūkumas²².
2. Be to, Evangelijoje pagal Joną sakoma: *Visa per jį atsirado* (Jn 1, 3). Bet, pasak Augustino, blogis neatsirado per Žodį. Vadinasi, blogis nėra kas nors.
3. Be to, ten pat priduriama, kad *be jo neatsirado nieko*, ir šiuos žodžius Glosa aiškina, kad nuodėmė neatsirado, nes nuodėmė yra niekas ir nieku tampa žmonės, kurie nusideda. Dėl tos pačios priežasties bet kuris kitas blogis yra niekas. Vadinasi, blogis nėra kas nors.

ATSAKYMAS

Atsakytina, kad kaip baltu taip ir blogu vadinama dvejopai. Juk vienaip pavadintą baltu galima mąstyti kaip tą, kuris yra baltumo subjektas; kitaip baltu vadinamas tas, kuris yra baltas tiek, kiek jis yra baltas, t. y. pati [baltumo] akcidenacija²³. Ir panašiai vienaip pavadintą blogu galima mąstyti kaip tą, kuris yra blogio subjektas²⁴, ir jis yra kas nors; kitaip pavadintą blogumą galima suprasti kaip patį blogį, ir jis nėra kas nors, bet yra pats kokio nors paskiro gėrio trūkumas.

Norint tai aiškiai matyti, reikia žinoti, kad kas nors iš tiesų yra geras tiek, kiek yra geidžiamas ir siekiamas, nes, pasak Filosofo *Etikos* pirmosios knygos, tinkamiausiai gėrį apibrėžė tie, kurie sakė, kad gėris yra tai, ko visi geidžia ir siekia²⁵, o blogu vadinamas tas, kuris priešinamas geram. Tad blogas yra tas, kuris priešinamas geidžiamajam tiek, kiek pastarasis yra siektinas. Kad neįmanoma, jog toks būtų kas nors, parodoma trimis argumentais.

Pirma, siektinas turi tikslo prigimtį, o tikslų tvarka yra tokia pati, kokia yra veikiančiųjų tvarka. Juk kuo veikiančysis yra viršesnis ir bendresnis, tuo tikslas, dėl kurio jis veikia, yra bendresnis gėris, nes kiekvienas veiksnys veikia dėl tikslo ir dėl kurio nors gėrio; tai akivaizdu žmonių reikaluose. Juk miesto valdytojas siekia tam tikro paskiro tikslo, kuris yra miesto gėris. Bet karalius, kuris yra už jį viršesnis, siekia bendrojo gėrio, t. y. taikos visoje karalystėje. Kadangi veikiančiųjų priešasčių tvarkoje negalima eiti į begalybę, o reikia sustoti ties viena pirmąja, kuri

yra visuotinė esaties priežastis, tai turi būti ir visuotinis gėris, iš kurio kildinama visa, kas gera; ir jis gali būti ne kas nors kita, o tik tas, kuris yra pirmas visuotinai veikiantis, nes kadangi geidžiamasis skatina siekti, o pirmas judinantysis turi būti nejudantis, tai būtina, kad pirmas visuotinai geidžiamas būtų pirmas visuotinis gėris ir kad visi veiktų jo siekdami. Todėl, kaip visi daiktai turi atsirasti iš pirmosios visuotinės buvimo priežasties, taip ir visi daiktai turi atsirasti iš pirmo visuotinio gėrio. O tai, kas atsiranda iš pirmo visuotinio gėrio, gali būti tik paskiras gėris, kaip tas, kuris kyla iš pirmosios visuotinės esaties priežasties, yra tam tikras paskiras esinys. Vadinasi, kiekvienas daiktas turi būti koks nors paskiras gėris, kuris tuo, kad yra, negali būti priešinamas gėriui. Todėl reikia pripažinti, kad blogis, kaip blogis, nėra kas nors daiktiška, bet yra kurio nors gėrio trūkumas, esantis kuria-me nors paskirame gėryje.

Antras argumentas atskleidžia tą patį, nes kiekvienas daiktas linkęs į jam tinkamus dalykus ir jų siekia. O tai, kas turi geistino prigimtį, turi gėrio prigimtį. Todėl kiekvienas daiktas susijęs su kuriuo nors [paskiru] gėriu. O blogas, tiek, kiek jis yra blogis, su gėriu ne siejamas, bet jam priešinamas. Todėl blogis nėra kažkoks daiktas. O jeigu blogis būtų kažkoks daiktas, tai jis nieko nenorėtų ir niekas jo nenorėtų, tad jis nieko neveiktų ir niekaip nejudėtų, nes veikiama ir judama tik norint pasiekti tikslą.

Trečiasis argumentas, grindžiamas tuo, kad esatis labiausiai turi geidžiamojo prigimtį, irgi rodo tą patį, todėl matome, kad visi iš prigimties siekia išsaugoti savo esatį ir vengia tų, kurie ją ardo ir jiems priešinasi, kiek tik gali. Tad esatis kaip tai, kas geidžiama, yra gėris. Vadinasi, gėriui visuotinai priešinamas blogis, priešinamas ir tam, kas yra esinys. Tačiau priešingas esiniui negali būti kas nors.

Todėl sakau, kad tas, kuris yra blogis, nėra kas nors; bet tas, kuriam atsitinka būti blogam, yra kas nors tiek, kiek blogis atima tik tam tikrą gėrio dalį, kaip buvimas aklu nėra kas nors, bet tas, kuriam tenka būti aklam, yra kas nors.

ATSAKYMAI Į ARGUMENTUS

Todėl į PIRMAJĮ reikia atsakyti, kad kas nors blogu vadinamas dvejopai: vienaip – absoliučiai, kitaip – tam tikru požiūriu. Absoliučiai blogu vadinamas tas, kuris yra blogis savaime; toks yra tas, kuris atima kokį nors tobulumui būtiną paskirą gėrį, kaip liga yra gyvūno blogis, nes atima skysčių pusiausvyrą, būtiną tobulam gyvūno egzistavimui. Tam tikru požiūriu blogu vadinamas tas, kuris nėra blogis savaime, bet [yra] kam nors [blogis], nes atima ne tą gėrį, kuris būtinas jo paties tobulumui, o tą, kuris būtinas kito daikto tobulumui, pvz., ugnyje yra stoka vandens formos, kuri ugnies tobulumui nereikalinga, bet būtina vandens tobulumui, todėl ugnis nėra blogis savaime, bet yra blogis vandens požiūriu. Panašiai ir teisingumo tvarka suponuoja atskirų gerų dalykų atėmimą iš nusikaltėlių, nes tei-

singumo tvarka reikalauja, kad kai kurie nusikaltėliai neturėtų gėrio, kurio geidžia. Todėl pati baismė yra absoliutus gėris, bet blogis [nusikaltėlio] požiūriu. Sakoma, kad tokį baismės blogį Dievas sukūrė, o taiką padarė, nes nusikaltėlis baismės nenori, o taiką priimančias nori taikos. Juk kurti – tai ką nors daryti iš anksčiau nesančio. Todėl sakant, kad blogis yra sukurtas, turima omeny, kad jis buvo sukurtas kaip gėris be išlygų ir kaip blogis tam tikru požiūriu.

Į ANTRAJĄ atsakytina, kad gėris ir blogis teisingai priešinami kaip stoka ir turėjimas, nes *Kategorijų* komentaruose Simplikijas rašo, kad teisingai priešybėmis vadinami tie [dalykai], iš kurių abu gamtoje yra kas nors, kaip karštas ir šaltas, baltas ir juodas, bet kiti, iš kurių vienas yra gamtoje, o kitas nuo gamtos nutolęs, iš tiesų priešinami ne kaip priešybės, o kaip stoka ir turėjimas. Bet stoka yra dvejopa: viena, kuri yra stokojančiame, pvz., mirtis ir aklumas, o kita, kuri yra stokojime kaip liga, kuri yra kelias į mirtį, ir akies uždegimas, kuris yra kelias į aklumą. Pastarosios stokos atmainos kartais vadinamos priešybėmis tiek, kiek jose išlieka dalis to, ko stokojama. Šitaip blogis vadinamas priešybe, nes jis neatima viso gėrio, o tik kurią nors gėrio dalį.

Į TREČIAJĄ atsakytina, kad jeigu juodumas neišlaikytų ko nors iš spalvos prigimties, tai negalėtų būti baltumo priešybė, nes priešybės turi būti toje pačioje giminėje. Nors ta giminė, kurioje susitinka baltumas su juodumu, nėra pakankama priešingumo santykiui, tačiau be jos priešingumo negalėtų būti. Panašiai, nors ta giminė, kurioje susitinka gėris su blogiu, nėra pakankama priešingumo santykiui, tačiau be jos priešingumo santykio negalėtų būti.

Į KETVIRTAJĄ atsakytina, kad dorovėje labiau negu gamtoje blogis priešinamas gėriui, nes doroviniai dalykai priklauso nuo valios, o gėris ir blogis yra valios objektai. Ir kiekvienas veiksmas įvardijamas bei rūšiuojamas pagal objektą. Todėl valios veiksmas, kiek jis kreipiamas į blogį, gauna blogio prigimtį ir vardą. Tas blogis teisingai priešinamas gėriui, ir ta priešybė iš veiksmų pereina į įprotį tiek, kiek įprantama taip veikti.

Į PENKTAJĄ atsakytina, kad tamsa yra ne tiesos priešybė, bet stoka; tačiau Aristotelis dažnai vartoja priešybės vardą vietoj stokos, nes pats sako, kad stoka tam tikru būdu yra priešybė ir kad pirmoji priešingybė yra stokos ir formos.

Į ŠEŠTĄJĄ atsakytina, kad atėjus tamsai iš šviesos, nieko nelieka, lieka tik šviesos galimybė, kuri priklauso ne tamsai, o jos subjektui. Juk neapšviestas oras buvo tik šviesos galimybė. Teisingai kalbant, reikėtų sakyti, ne kad yra šviesa, yra įžiebiama arba užgesinama, bet kad oras yra apšviestas, yra apšviečiamas arba šviesa iš jo yra pašalinta.

Į SEPTINTĄJĄ atsakytina taip, kaip Simplikijas rašo *Kategorijų komentare*, – būtent, kad dorovėje tarp gėrio ir blogio yra vidurys, kaip tarp dorovingo ir ydingo veiksmo yra nei geras, nei blogas veiksmas.

Į AŠTUNTĄJĄ atsakytina, kad abstrakčiai suprantamas blogis, t. y. tas, kuris yra pats blogumas, sakoma, ardo ne aktyviai, o formaliai, būtent taip, kaip jis pats yra

gėrio suardymas, ir kaip sakoma, kad aklumas suardo regą, nes pats yra regos suardymas arba stoka. Bet tas, kuris pats savaime yra blogas (jeigu yra toks absoliutus blogis), ką nors ardo, t. y. sugadintą veda į aktą ir padarinį, ne veikimu, o neveikimu, t. y. veikimo galios trūkumu, kaip netvarkinga sėkla sukelia trūkumą atsirandant ir pagimdo apsigimusį kūdikį, kuris yra gamtos tvarkos suardymas. Bet tas, kuris nėra be išlygų ir savaime blogas, savo aktyviaja galia visiškai suardo, tačiau ne apskritai viską, o ką nors.

Į DEVINTĄJĮ atsakytina, kad formaliai ardyti – tai ne judinti ir ne veikti, o būti suardytam. Bet ardyti aktyviai – tai judinti ir veikti. Tačiau tai, kas tame ardytame yra iš veikimo arba judėjimo, priklauso gėrio galiai, o tai, kas ten yra trūkumas, priklauso blogiui, kad ir kaip jis būtų suvokiamas: kaip visas judėjimas šlubuojant yra iš ėjimo galios, o [judėjimo] tiesumo trūkumas yra dėl šlaunikaulio kreivumo; ir ugnis daro ugnį tiek, kiek turi tokią formą, tačiau ardo vandenį tiek, kiek pastarojo formai prideda vandens formos stoką.

Į DEŠIMTĄJĮ atsakytina, kad tas irimas, kurį sukelia tas, kuris yra absoliučiai ir savaime blogas, negali būti prigimtinis, bet veikiau jis yra atkritimas nuo prigimties; bet irimas, kurį sukelia tas, kuris yra blogas kam nors, gali būti pagal prigimtį, pvz., taip yra, kai ugnis ardo vandenį, nes tai, ko ji siekia, yra paprastas gėris, būtent ugnies forma. Tai, ko ji siekia pirmiausia, yra uždegtos ugnies buvimas, o antra – kad nebūtų vandens, nes to reikia ugnies buvimui.

Į VIENUOLIKTĄJĮ atsakytina, kad tas Filosofo žodis kelia keblumą, nes jeigu blogis ir gėris nepriklauso giminei, o yra giminės, tai susvyruoja suskirstymas į dešimtį kategorijų²⁶. Todėl, kaip rašo Simplikijas *Kategorijų komentare*, kai kurie, sprendami šią problemą, teigė, jog Filosofo žodį reikia suprasti taip, kad gėris ir blogis yra priešybių, būtent dorybės ir ydos, giminės, bet patys yra ne priešingoje, o kokybės giminėje. Tačiau šis paaiškinimas neatrodo tinkamas, nes trečiasis narys [t. y. teiginys] sako tą patį, ką ir pirmasis, t. y. kad kokios nors priešybės yra vienoje giminėje. Todėl Porfirijus teigė, jog kai kurios priešybės yra vienareikšmės ir jos yra arba vienoje artimiausioje giminėje, kaip baltumas ir juodumas yra spalvos giminėje, tai yra pirmasis Aristotelio pateikto suskirstymo narys; arba artimiausiose priešingose giminėse, kaip skaistybė ir ištvirkimas, kurie priklauso dorybei ir ydai, šis padalijimas yra antrasis [Aristotelio suskirstymo] narys. O kai kurios [priešybės] yra daugiareikšmės kaip gėris, kuris apima visas gimines, kaip apima esinys, panašiai ir blogis; todėl [Porfirijus] sakė, kad gėris ir blogis nepriklauso nei vienai giminei, nei daugybei giminių, bet jie patys yra giminės, nes gimine galima vadinti tą, kuris pranoksta gimines, kaip esatis ir vienis. Jamblichas pateikė du kitus sprendimo būdus: iš jų vienas – kad gėris ir blogis vadinami priešybių giminėmis, nes kiekvienoje priešybių poroje viena yra stokojanti kitos atžvilgiu, kaip juodumas – baltumo atžvilgiu ir kartumas – saldumo atžvilgiu; ir šitaip visos priešybės tam tikru būdu yra redukuojamos į gėrį ir blogį, nes kiekvienas trūkumas

priklauso blogio prigimčiai. Todėl pirmoje *Fizikos* knygoje²⁷ rašoma, kad priešybės viena su kita visada lyginamos kaip geresnė ir blogesnė. Kitas sprendimas – kad Aristotelis tuo žodžiu išsakė Pitagoro požiūrį, jog yra dvi daiktų tvarkos, iš kurių vieną apima gėris, o kitą – blogis. Juk dažnai logikoje naudojamos teisingam požiūriui priešingais, bet, kitų nuomone, tikėtinais pavyzdžiais. Tad iš to, kas pasakyta, aišku, kad nereikia teigti, jog blogis yra kas nors.

Į DVYLIKTAJĄ atsakyтина, kad gėris ir blogis yra skiriamieji požymiai tik dorovėje, kur kas nors blogu vadinamas pozityviai, remiantis tuo, kad pats valios aktas pagal siekiamą objektą vadinamas blogu, nors paties blogio negalima siekti, nebent tik suvokiant jį kaip gėrį.

Į TRYLIKTAJĄ atsakyтина, kad vienas vadinamas blogesniu už kitą ne dėl priartėjimo prie ko nors blogiausio arba dėl skirtingo kokios nors formos dalyvavimo [jame], kaip kas nors vadinamas daugiau arba mažiau baltu dėl skirtingo baltumo dalyvavimo. Kas nors vadinamas didesniu arba mažesniu blogiu pagal tai, ar daugiau, ar mažiau gėrio atima, bet ne veiksmingai, o formaliai. Juk žmogūdystė ne todėl vadinama didesniu už svetimavimą nusikaltimu, kad suardo didesnę prigimtinių sielos gėrį, o todėl, kad pašalina daugiau paties veiksmo gerumo. Be to, žmogūdystė labiau negu svetimavimas prieštarauja meilės gerumui, kuriuo turi būti persmelktas dorybingas veiksmas.

Į KETURIOLIKTAJĄ atsakyтина, kad niekas nedraudžia blogam užimti vietą tuo, kas jame išlikę iš gėrio, ir gėriui suteikti žavesio savo kaip blogio priešprieša. Į PENKIOLIKTAJĄ atsakyтина, kad teiginiu nurodytas subjektas yra ne tik priešybė, bet ir stoka. Juk ten pat Filosofas sako, kad kokia nors stoka parodoma teiginiu, pvz., nuogas. Be to, niekas nedraudžia sakyti, kad kaita iš gėrio į blogį yra tam tikras irimas, tad galima kalbėti ir apie kitimą iš subjekto į nesubjektą; bet kai žmogus iš dorybės gerumo kinta į piktumą, tada yra judėjimas iš kokybės į kokybę, kaip tai akivaizdu iš prielaidų.

Į ŠEŠIOLIKTAJĄ atsakyтина, jog Dionisijas aiškina, kad blogas ardo tiek, kiek jis yra blogis; o daro ne kaip blogis, o tik tiek, kiek turi ką nors gero.

Į SEPTYNIOLIKTAJĄ atsakyтина, kad nesatis niekada negeidžiama ir nesiekama, nebent tik tiek, kiek kuri nors nesatis padeda išsaugoti savo esatį; taip avis geidžia, kad vilko nebūtų, nes siekia išsaugoti savo gyvybę, ir bėga nuo vilko tik todėl, kad jis gali jai atimti gyvybę. Tad akivaizdu, kad esatis geidžiama ir siekiama pati savaime, o nuo jos bėgama atsitiktinai. Bet nesatis vengiama savaime, o geidžiama ir siekiama atsitiktinai. Todėl geras tiek, kiek jis yra gėris, yra kas nors, o blogas tiek, kiek jis yra blogis, yra stoka.

Į AŠTUONIOLIKTAJĄ atsakyтина, kad bausmė tiek, kiek ji yra bausmė, kam nors yra blogis, o kiek ji yra teisinga, yra gėris be išlygų. Tačiau niekas nedraudžia, kad tas, kuris yra be išlygų gėris, kam nors būtų blogis, kaip ugnies forma yra gėris be išlygų, bet vandeniui – blogis.

Į DEVYNIOLIKTAJĮ atsakytina, kad esinys sakomas dvejopai. Vienaip, kaip reiškiantis dešimties giminių [kategorijų] prigimtį, ir šitaip nei blogis, nei jokia stoka nėra nei esinys, nei kas nors. Kitaip [sakomas] atsakant į klausimą, ar yra, ir šitaip [kalbant] blogis yra taip, kaip yra aklumas. Tačiau blogis nėra kas nors, nes būti kuo nors reiškia ne tik atsakymą į klausimą, ar yra, bet ir į klausimą, kas yra. Į DVIDEŠIMTAJĮ atsakytina, jog tam tikras blogis yra daiktuose, tačiau kaip stoka, o ne kaip kas nors daiktiška, bet prote blogis yra kaip kas nors suprasta, todėl galima teigti, kad blogis yra proto, o ne daikto esinys, nes tas kas nors yra intelektė, o ne daikte. Kaip tik dėl to, kad jis yra suprantama esatis: juk sakoma, kad jis yra proto esinys, tas kas nors yra gėris, nes kas nors suprasta yra gėris.

Literatūra ir nuorodos

- 1 Antano Rubšio Biblijos vertime ši mintis išreikšta konkrečiau: *Aš esu Viešpats, ir nėra kito. Darau šviesą ir kuriu tamsą, sukuriu gerovę ir sukeliu negandą.*
- 2 Būtojo neatliktinio laiko vienaskaitos trečiojo asmens veiksmažodis „sakė“ (*dicebat*) rodo, kad oponentas kreipiasi ne tik į atsakinėjantįjį, bet ir į magistrą. Tais atvejais, kai jis kreipdavosi tik į atsakinėjantįjį, vartodavo to paties veiksmažodžio antrąjį asmenį „sakei“ (*dicebas*). Išsamiau apie tai žr. F. Fiorentino. *Introduzione*, kn.: *Tommaso d'Aquino, Il male*. – Milano: Bompiani, 2001, p. 17.
- 3 *De divinis nominibus*, IV, 32.
- 4 *De fide*, II, 4.
- 5 Aristotelis. *Rinkiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 362, 418b18.
- 6 *Ten pat*, p. 51, 12a16.
- 7 IV, 20.
- 8 Aristotelis. *Fizika*, 225a12-20.
- 9 *De divinis nominibus*, IV, 20.
- 10 Aristotelis. *Topika*, 128b9.
- 11 Tik dešimtis aukščiausiųjų loginių giminių, vadinamų kategorijomis ir predikamentais (o kalbant šiuolaikinės logikos terminais – klasės), nėra rūšys (poklasiai). Visos kitos, tarp tų giminių ir individų (arba pačių žemiausių rūšių, paprasčiau tariant, konkrečių objektų) išsidėčiusios giminės kartu yra ir rūšys. Pvz., *gyvūnas* žmogaus atžvilgiu yra giminė (nes pagal apibrėžimą žmogus yra protingas *gyvūnas*), o *kūno* atžvilgiu – rūšis, nes *gyvūnas* yra *gyvas kūnas*. Vadinasi, tik nuo žiūros taško priklausoma, ar sąvoka traktuojama kaip rūšis, ar kaip giminė.
- 12 Aristotelis. *Rinkiniai raštai*, p. 56, 14a23-25.
- 13 Aristotelis. *Metafizika*, 998b26.
- 14 Augustinas. *Enchiridion*, 3, 11.
- 15 Aristotelis. *Retorika*, 1418b3.
- 16 Aristotelis. *Fizika*, 225a3-7.
- 17 Aristotelis. *Apie atsiradimą ir išnykimą*, 318a23-25.
- 18 IV, 20.
- 19 Aristotelis. *Nikomacho etika*, 1094a2. Jono Dumčiaus vertime iš senovės graikų k. nurodytoje vietoje skaitome: „teisingai buvo pavadinta gėriu tai, ko visi siekia“ (Aristotelis. *Rinkiniai raštai*, p. 63). W. D. Ross'o ir H. G. Apostle vertimuose į anglų k. gėris vadinamas tuo „at which all things aim“. Veiksmažodis *to aim*, priešingai negu *siekti*, reiškia ir norėjimą, ir pastangą, panašiai kaip ir lotynų k. veiksmažodis *appetere*. Kadangi nagrinėjamame tekste reikia abiejų *appetere* prasmių, tai nematau kitos išeities kaip apibūdinant gėrį nurodyti jas abi.
- 20 Neigiamai žymimas ko nors, pvz., vilko, nebuvimas, arba kas nors nesantis. Teigiamai žymimas kas nors esantis, pvz., vilkas.
- 21 Aristotelis. *Metafizika*, 1027b25-27.
- 22 XI, 9.
- 23 *Akcidencija* – tai atsitiktinis skiriamasis požymis. Baltumas ir blogis priklauso kokybės kategorijai.
- 24 *Subjektas* čia suprantamas ontologine prasme kaip tas, nuo ko priklauso akcidencijų apibrėžtumas ir buvimas, nes jos negali būti savaime, savarankiškai.
- 25 Aristotelis. *Rinkiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 63, 1094a2. „Todėl teisingai buvo pavadinta gėriu tai, ko visi siekia.“ Akivaizdu,

kad pasakymą „visi daiktai siekia“ reikia suprasti su didelėmis išlygomis: juk atrodo, kad neorganiniai esiniai patys nieko nei geidžia, nei siekia, be to, geidžiama ir siekiama ir to, kas tik atrodo kaip gėris, nors iš tiesų toks nėra, net blogio vieni žmonės geidžia kitiems kaip gėrio sau. Tačiau pirminiu blogio problemos svarstymo tarpsniu gėrio, kaip to, ko visi siekia, apibrėžimo Akviniečiui pakanka, nes re-

miantis tokiu apibrėžimu galima suformuluoti patį bendriausią blogio kaip gėrio priešybės apibrėžimą: blogis yra tai, ko visi vengia. Šis apibrėžimas irgi reikalingas daugybės išlygų ir patikslinimų, bet pradžiai jis yra būtinas ir pakankamas.

²⁶ Tokiu atveju reikėtų kalbėti ne apie dešimtį, o apie dvylika kategorijų.

²⁷ Aristotelis. *Fizika*, 189a3.

Iš lotynų k. vertė ir įvadą parašė
Gintautas VYŠNIAUSKAS

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino, *Questiones disputatae De malo*, ed. Leonina kn: Tommaso d'Aquino, *Il male*, testo latino a fronte, introduzione, traduzione e apparati Fernando Fiorentino. – Milano, 2001

